

Norske medisinstudenter i utlandet – bakgrunn, studieinnsats og tilfredshet

Mer enn 30 % av norske leger har medisinsk embetseksamen fra et utenlandsk universitet. Stadig flere studerer i utlandet. Spesielt har antallet norske medisinstudenter i Polen, Tsjekkia og Ungarn økt de siste årene. Denne artikkelen gir grunnleggende bakgrunnsinformasjon om disse fremtidige norske legene.

Studien er basert på et spørreskjema som ble sendt til samtlige av Lånekassens kunder som var registrert som medisinstudenter i utlandet høsten 1998. 756 av 1 198 studenter (63 %) besvarte skjemaet.

Studentene har samlet sett en sosial bakgrunn omtrent lik studentene i Norge, men foreldrenes utdanningsnivå varierer med studieland. Halvparten av studentene har et karaktersnitt over 5.

De mest tungtveiende begrunnelsene for å studere i utlandet er ikke å komme inn på medisinstudiet i Norge samt at man har et sterkt ønske om å bli lege. Språklige, økonomiske og pragmatiske hensyn har stor betydning for valg av studieland, mens valg av universitet ofte er preget av tilfeldigheter.

Utenlandsstudentene bruker langt flere timer per uke til studierelaterte aktiviteter enn medisinstudentene i Norge. De er stort sett fornøyd med den faglige kvaliteten på studiene, men tilfredshet knyttet til studiestruktur/studiemodell er lavere i Mellom- og Øst-Europa enn i Norden og engelskspråklige land. Også tilpasning/integrasjon og generell tilfredshet med utenlandsoppholdet viser variasjoner etter samme mønster. De som studerer i land som ligger kulturelt og språklig nær Norge, trives bedre enn de som studerer i land som er kulturelt og språklig fjernere.

Norske studenter som ønsker å studere medisin, men som ikke får studie-plass i hjemlandet, drar ofte til utlandet for å studere, og er stort sett fornøyd med det.

Jannecke Wiers-Jenssen

jannecke.wiers-jenssen@nifu.no

Norsk institutt for studier av forskning og utdanning
Hegdehaugsveien 31
0352 Oslo

Olaf Gjerløy Aasland

olaf.aasland@legeforeningen.no

Legeforeningens forskningsinstitutt
Postboks 1152 Sentrum
0107 Oslo

og

Senter for helseadministrasjon
Universitetet i Oslo

Wiers-Jenssen J, Aasland OG.

Norwegian medical students abroad – background, effort and satisfaction.

Tidsskr Nor Lægeforen 2001; 121: 1671–6.

Background. More than 30% of Norwegian physicians have graduated from medical schools outside Norway, and the number of Norwegian students that attend medical schools abroad is increasing, particularly in Hungary, Poland and the Czech republic. It is of interest to know more about these future Norwegian doctors: where they come from, and how they cope with studying abroad.

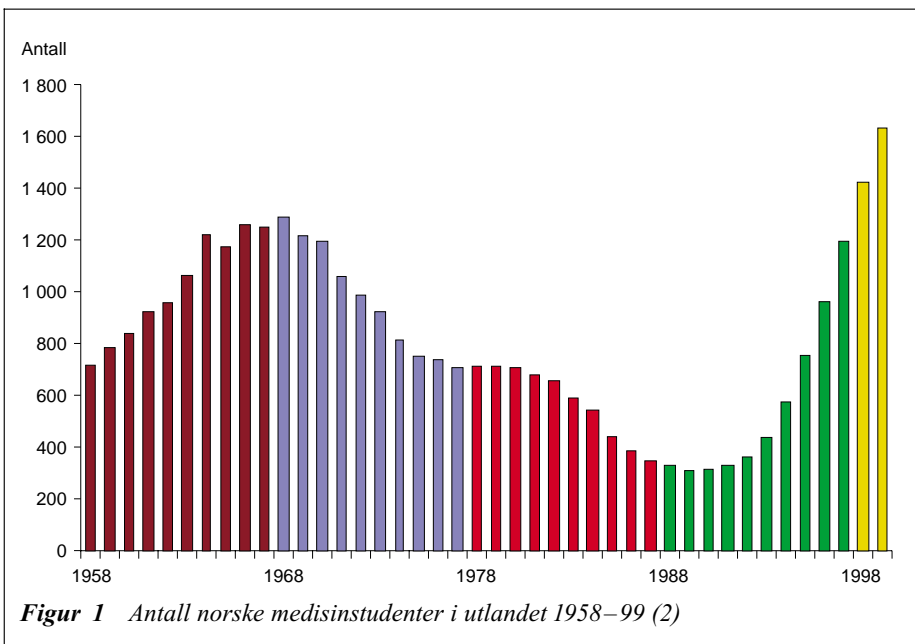
Material and methods. A postal survey was carried out among all 1,198 Norwegian medical students that were in the files of the State Education Loan Fund by August 1998. There were 756 responses (63%). The questions covered reasons for going abroad, academic and non-academic outcome, satisfaction, specialty and job preferences, possible motives for career choices, personality traits, smoking status and alcohol use. Comparable data were available from previous studies of medical students in Norway.

Results. The social background of students abroad is similar to that of students at home, and their high school grade level is only slightly below. The main reasons for studying abroad is that they were not admitted at a Norwegian university and have a strong wish of becoming a doctor. Language, financial situation, and a number of pragmatic reasons determine which country to go to, choice of university is often incidental. Students abroad spend more time on their studies than students at home do. They are generally satisfied with the academic quality, but satisfaction with how the study is organised is lower in Central and Eastern-European countries.

Interpretation. Norwegians who are highly motivated but excluded from Norwegian universities increasingly attend medical schools abroad and are by and large satisfied with the quality of the curriculum.

☞ Se også side 1668

Medisinstudiet har vært et lukket studium i Norge siden 1940, og begrensningen i antall studieplasser har ført til at mange nordmenn har reist til utlandet for å kunne realisere sine ambisjoner om å studere medisin. Omtrent hver tredje norske lege har hele, eller deler av, sin medisinske utdanning fra utlandet (Legekårsundersøkelsen, upubliserte data) (1). Som figur 1 viser, har andelen som har studert i utlandet har variert. En topp ble nådd i slutten av 1960-årene, da opp mot halvparten av alle medisinske kandidater ble utdannet i utlandet (2). I 1970- og 1980-årene avtok studentstrømmen til utlandet, men i 1990-årene har det igjen skjedd en sterk økning. Antallet er mer enn femdoblet siden 1990, og sommeren 2000 var 1 658 personer registrert som medisinstudenter i utlandet (3). Noe av økningen skyldes at norske myndigheter siden 1997 har kjøpt ca. 60 studie-plasser i utlandet per år. Veksten i 1990-årene har særlig skjedd i Øst-Europa, som en følge av at disse landene har bygd opp engelskspråklige programmer og at geografiske avgrensinger i Lånekassens forskrifter er opphevet (4). Men også skandinaviske land, De britiske øyer og Australia har hatt en markant økning.

Norske studenter i utlandet har i liten grad har vært gjenstand for forskning. Eksempelvis har de ikke vært inkludert i Legekårsundersøkelsens studentundersøkelser (5, 6). Det har foreligget lite systematisk kunnskap om utenlandsmedisinernes bakgrunn, deres begrunnelser for å reise ut og hvordan de mestrer studiesituasjonen. Det eksisterer imidlertid en rekke myter om dem som studerer i utlandet: at de har høy sosial bakgrunn (for eksempel fra legefamilie), at de har dårlige karakterer fra videregående skole eller at de i enkelte land er mer interessert i å omgås nordmenn enn å få kontakt med de lokale studentene.

Denne studien er basert på en spørreskjemaunderøkelse blant norske medisinstudenter i utlandet. Sentrale temaer er sosio-økonomisk bakgrunn, karakterer fra videregående skole, begrunnelser for å reise ut, tilfredshet med utdanningen, «utenomakademisk» utbytte, tilpasning til ulike sider ved studiesituasjonen og om de ønsker å arbeide i Norge eller utlandet etter avsluttet studium. Noen temaer er belyst komparativt, da vi har sammenliknbare data om utenlandsstudenter på andre fagområder.

Materiale og metode

Høsten 1998 ble et spørreskjema sendt samtlige 1 198 av Lånekassens kunder som var registrert som medisinstudenter i utlandet per august 1998. Undersøkelsen ble foretatt av Norsk institutt for studier av forskning og utdanning (NIFU) og var en del av en større studie av alle typer utenlandsstudenter. Den delen som omfattet medisinstudentene ble gjennomført i samarbeid med Legeforeningens forskningsinstitutt.

Studieland. Studentene fordelte seg på 23

Tabell 1 Andel studenter med én eller begge foreldre med høyere utdanning i ulike land. Prosent

Land	Andel med én eller begge foreldre med høyere utdanning	N
Nordiske	88	145
Engelskspråklige	90	91
Mellom-europeiske	82	245
Østeuropeiske	73	252
Norge	82	240

studieland. Disse er delt inn i fire kategorier: Nordiske land (Danmark, Island og Sverige), engelskspråklige land (Australia, Irland, Malta, Storbritannia og USA) mellom-europeiske land (Belgia, Nederland, Tyskland og Østerrike) og østeuropeiske land (Polen, Tsjekkia og Ungarn). 14 studenter som studerte i andre land, er utelatt fra analysene der studieland inngår som variabel.

Foreldres utdanningsnivå. Det er benyttet dikotom variabel som skiller mellom dem som har én eller begge foreldre med høyere utdanning (universitet/høyskole) og dem som ikke har det.

Grad av tilfredshet med ulike forhold er målt på en skala fra 1 til 5, der 1 = svært misfornøyd og 5 = svært fornøyd).

Fremtidig arbeidsland. Studentene er spurt om de ønsket å arbeide i Norge, i vertslandet eller i andre land på tre tidspunkter: rett etter avsluttende eksamen, fem år etter og ti år etter.

Som sammenlikningsgrunnlag har vi benyttet en undersøkelse blant 1159 norske utenlandsstudenter på alle fagområder (7).

Resultater

Etter to purringer hadde 756 studenter besvart spørreskjemaet. Svarprosenten er dermed 63. Det var litt flere kvinner enn menn som svarte, 65 % mot 60 %. Svarprosenten varierer med studieland: Norden 77 %, engelskspråklige land 69 %, Mellom-Europa 69 % og Øst-Europa 52 %.

Kjønnsfordelingen i hele utvalget er 53 % kvinner og 47 % menn. Gjennomsnittsalderen er 24 år for kvinner og 25 år for menn. På datainnsamlingsstidspunktet hadde studentene i snitt studert 2,6 år i utlandet og hadde 3,4 år igjen. 87 % har funnet frem til studiet selv og tar *hele* studiet i utlandet, 2 % har funnet frem til studiet selv og tar *deler* av studiet i utlandet og 11 % har studie-plass oppkjøpt av norske myndigheter. Til sammen 49 % av studentene har studieerfaring fra høyere utdanning i Norge.

Bakgrunn

24 % har far, mor eller både far og mor som er lege. 74 % av fedrene og 63 % av mødrene har utdanning på høyskole- eller universitetsnivå. 81 % har én eller begge foreldre med høyere utdanning. Tabell 1 viser at studentene i engelskspråklige land og i Norden oftere har foreldre med høy utdanning enn de som studerer i Øst-Europa. Tabell 2 viser hvordan karakterene fra videregående skole fordeler seg i forhold til studieland. Andelen med toppkarakterer er lavere i Øst-Europa enn andre steder. 56 % har tatt opp igjen fag/forbedret karakterer fra videregående skole, gjennomsnittlig sju eksamener hver.

Valg av utenlandsstudier, studieland og universitet

68 % av studentene ville i utgangspunktet foretrukket å studere i Norge, og 63 % har søkt og fått avslag ved norske universiteter.

Ut fra dette er det ikke overraskende å finne at «Hadde et sterkt ønske om å få et bestemt yrke» og «Fikk ikke plass på ønsket studium i Norge» er de hyppigst nevnte begrunnelse- ne for å reise ut for å studere medisin, slik tabell 3 viser.

Begrunnelse for valg av studieland varierer med land. Studenter i Norden la mest vekt på den kulturelle og geografiske nærhe- ten til Norge, mens studenter i engelskspråk- lige land la mest vekt på språklige hensyn og ønske om å gå på et bestemt universitet. Stu- dentene i Mellom-Europa la stor vekt på språk, men også anbefalinger fra familie og kjente, samt at det var lettere å komme inn der enn i alternative studieland. Også stu- dentene i Øst-Europa la stor vekt på at det er lettere å komme inn, i tillegg til at kostnade- ne er lavere enn andre steder. Ikke alle stu- derer i det landet de helst vil, nesten halvpar- ten (46%) av studentene ville i utgangs- punktet foretrukket et annet studieland (utenom Norge) enn det de nå studerer i. I Øst-Europa gjelder dette mer enn 70%.

«Tilfeldigheter» er den enkeltfaktor som tillegges størst betydning for valg av univer- sitet, og oppgis å ha hatt nokså stor eller av- gjørende betydning for 55% av studentene. «Lærestedets renommé» har hatt tilsvarende betydning for 39%, fulgt av «Anbefalt av fami- lie og venner som hadde gått der» (24%) og «Lettere å komme inn på enn andre alter- nativer i utlandet» (18%).

Studieinnsats

Som vist i tabell 4 bruker utenlandsmedi- sinerer gjennomsnittlig 49 timer på studier i en vanlig uke, og 62 timer i eksamensperioder. Det er studentene i Øst-Europa som nedleg-

Tabell 2 Karaktersnitt fra videregående skole etter studieland. Prosent

Karaktersnitt	Totalt	Norden	Engelsk- språklige	Mellom-Europa	Øst-Europa
Opp til 4,00	5	2	2	2	9
4,01–4,50	12	6	2	5	25
4,51–5,00	34	29	26	32	41
5,01–5,50	43	52	46	58	22
5,51–6,00	7	12	23	4	2
Sum	100	101	99	101	99
N	710	137	87	238	248

ger mest arbeid i studiene. En mulig årsak til dette kan være strenge faglige krav, hele 56% av dem som studerer i Øst-Europa mener at de faglige kravene som stilles ved eksamener og prøver er for strenge. Kun 17% av studen- tene i Norden har samme oppfatning.

På bakgrunn av at studentene i Øst-Euro- pa har noe lavere karaktersnitt fra videregå- ende skole, kunne det tenkes at de arbeidet mye for å kompensere for lavere kunnskaps- grunnlag. Tendensen går imidlertid i retning av at de med høyest karakterbakgrunn inves- terer mest tid i studiene.

Vurdering av lærestedet

På spørsmål om å gi en samlet vurdering av lærestedet, svarer halvparten av studentene at de er svært fornøyd, og ytterligere 35% at de er litt fornøyd. Andelen svært fornøyde er høy i Norden (69%) og engelskspråklige land (61%), og lavere i Mellom-Europa (45%) og Øst-Europa (40%). Tabell 5 viser noe av bakgrunnen for at totalvurderingen

av lærestedet er såpass varierende. Den aka- demiske kvaliteten vurderes som god i alle land, mens vurderingen av forhold knyttet til studiestruktur og studiemodell viser stor variasjon.

Tilpasning, interaksjon og utenomakademisk utbytte

De som studerer i Norden og i engelskspråk- lige land tilpasser seg de fleste forhold raskt, mens studentene i Mellom- og Øst-Europa bruker lengre tid. 92% av studentene i Øst- Europa oppgir ikke å være tilpasset språket etter ett år. Hele 47% omgås aldri eller nes- ten aldri vertslandets studenter, mens tilsva- rende tall for andre studieland er under 7%.

Andelen som ville foretrukket å studere i Norge, dersom de hadde blitt tilbudt studie- plass der, er 33% på undersøkelsestidspun- ket mot 68% ved studiestart. På intervju- tidspunktet er andelen som ville foretrukket å studere i Norge høyest i Øst-Europa (38%) og lavest i Norden (27%).

Tabell 3 Begrunnelse for å reise til utlandet for å studere. Vektlegging av ulike faktorer, horisontal prosentuering og gjennomsnitts- skåre (3 = avgjørende betydning 0 = ingen betydning) N = 750–752

Begrunnelse	Avgjørende betydning	Nokså stor betydning	Litt betydning	Ingen betydning/ ikke aktuelt	Gjennom- snittsskåre
Hadde et sterkt ønske om å få et bestemt yrke	71	13	5	11	2,4
Fikk ikke plass på ønsket studium i Norge	55	18	12	15	2,1
Interessant å studere i et utenlandsk miljø	30	37	25	8	1,9
Eventyrlyst	23	36	30	12	1,7
Ønsket å oppleve en annen kultur	18	32	33	17	1,5
Ønsket å få en pause fra vante omgivelser	30	28	29	14	1,3
Tilfeldigheter	20	23	26	31	1,3
Ønsket å lære/forbedre språk	17	23	29	31	1,2
Ønsket å få et annet perspektiv på Norge	12	27	31	30	1,2
Ble anbefalt det av andre	12	30	29	29	1,2
Forbedre mulighetene for en internasjonal karriere	9	18	31	42	0,9
Bedre kvalitet på dette studiet i utlandet	6	12	23	59	0,6
Var spesielt interessert i et bestemt land	6	9	26	60	0,6
Skeptisk til norsk utdanningssystem	2	5	13	80	0,3
Studiet tar kortere tid i utlandet	2	6	11	82	0,3
Søknadsprosessen var tilrettelagt av norsk lærested	8	3	2	87	0,3
Utenlandsk familiebakgrunn	4	4	5	87	0,2
Kjæreste som bodde/studerte i utlandet	2	2	1	95	0,1
Ville studere i mitt tidligere hjemland	1	1	1	97	0

Tabell 4 Antall timer brukt på studier per uke i ulike studieland. Gjennomsnitt og standardavvik

Land	Normal uke		Eksamensperioder		N
	Antall timer	Standardavvik	Antall timer	Standardavvik	
Norden	45	16	57	27	146
Engelskspråklige land	43	19	56	27	92
Mellom-Europa	45	18	61	25	248
Øst-Europa	56	22	68	31	256
Totalt	49	20	62	28	742

Som vist i figur 2 er få misfornøyd med utenlandsoppholdet. Det skyldes ikke bare det rent akademiske – majoriteten av studentene opplever at andre forhold også har positiv betydning (fig 3). Noen vurderinger varierer med land. Eksempelvis tillegges språk svært stor betydning av dem som studerer i engelskspråklige land (64%) og i Mellom-Europa (57%), mens godt norsk miljø tillegges svært stor betydning i Øst-Europa.

Hvor ønsker studentene å arbeide?

85% av studentene ønsker å reise hjem til Norge etter avsluttet studium. Fem og ti år etter tenker henholdsvis 63% og 78% å arbeide i Norge. Andelen som ønsker å arbeide utenlands, er lavere blant medisin- og andre helsefagstudenter enn blant andre grupper utenlandsstudenter. Eksempelvis er det blant økonomi-/hotellfagstudenter og kunstfagstudenter mindre enn halvparten som ønsker å arbeide i Norge fem år etter endt studium.

Diskusjon

Svarprosenten er noe lavere enn i andre studier av medisinstudenter (5, 6). Dette skyldes delvis at skjemaene ble sendt til studentenes adresse i Norge, og oftest måtte videre-

sendes for at studentene skulle få dem. Oppslutningen er imidlertid høyere blant medisinstudenter enn andre grupper utenlandsstudenter som ble undersøkt samtidig. At kvinner har høyere svarprosent enn menn er vanlig i slike undersøkelser som dette (6, 8).

Bakgrunn

Andelen medisinstudenter med bakgrunn fra legefamilier er omtrent like høy blant utenlandsstudentene som blant dem som utdannes i Norge. Blant dem som påbegynte medisinstudiet i Norge i 1993, hadde 18% far i legeyrket og 5% mor i legeyrket (9). Foreldrenes utdanningsnivå er også omtrent likt (9). Andelen med høyt utdannede foreldre er imidlertid noe lavere blant dem som studerer i Øst-Europa enn blant dem som studerer i andre land. Slik sett kan økt tilstrømning til de engelskspråklige programmene i Øst-Europa bidra til at legestanden i Norge kan få en noe mer variert sosial bakgrunn. Medisinstudiet er fremdeles en av de utdanningene i Norge som har skjevst sosial rekruttering (10).

Resultatene gir grunn til å avlive myten om at de som studerer medisin i utlandet har *dårlige* karakterer. De fleste har imidlertid dårligere karakterer enn det som kreves for å

komme inn på studiet i Norge. Mange utenlandske læresteder baserer opptaket på intervjuer i tillegg til karakterer. Slike utvelgingsprosedyrer, der også forhold som motivasjon og personlig egnethet blir vurdert, kan trolig bidra til et større mangfold i studentmassen, og på sikt blant legene i Norge.

Valg av utenlandsstudier, land og universitet

Motiver for studievalg kan grovsorteres etter «tvang» og «lyst» (11, 12). Sammenliknet med andre norske utenlandsstudenter, er medisinstudentenes begrunnelser for å studere i utlandet sterkere knyttet til «tvang». Faktorer som eventyrlyst, ønske om å studere i et internasjonalt miljø eller interesse for språk og kultur oppleves i mindre grad som forlokkende av medisinstudenter enn av de fleste andre grupper norske utenlandsstudenter (7). Studier i utlandet er primært et middel for å nå målet om å bli lege. Mønsteret i medisinstudentenes begrunnelser for å reise ut viser stort samsvar med studenter innen andre helsefag. Også disse har problemer med å komme inn i Norge, og fremfor å velge en annen utdanning, eller ta opp flere eksamener fra videregående skole, reiser de ut for å realisere sine utdanningsambisjoner. Dette indikerer sterk motivasjon.

Studieland der undervisningsspråket er engelsk, skandinaviske eller tysk foretrekkes. Enda flere ville foretrukket engelskspråklige land, men har funnet alternativer på grunn av de høye studieavgiftene. Valg av utdanningsinstitusjon kan synes nokså tilfeldig. Dette må sees i sammenheng med at mange søker plass ved flere universiteter samt at studentene er lite opptatt av eventuelle kvalitetsforskjeller mellom lærestedene (13). Det synes å herske en oppfatning om at utdanninger som er støtteberettiget i Lånekassen holder tilfredsstillende kvalitet. Valg av universitet er i økende grad påvirket av globale markedskrefter (14). Utenlandske universiteter driver aktiv markedsføring for å

Tabell 5 Tilfredshet med ulike forhold ved lærestedet. Prosentandel som er fornøyd (svært fornøyd + litt fornøyd) i ulike land

	Norden	Engelskspråklige-land	Mellom-Europa	Øst-Europa	Norge
Den faglige kvaliteten på forelesningene	88	89	83	83	72
Den pedagogiske kvaliteten på forelesningene	58	59	41	27	50
Undervisningstilbudet når det gjelder sammensetningen av det faglige stoffet	72	80	67	71	62
Undervisningstilbudet når det gjelder balansen mellom forelesninger, gruppearbeid og annen organisert faglig virksomhet	73	62	42	42	77
Balansen mellom organisert undervisning og selvstendig arbeid, for eksempel lesing og oppgaveskriving	63	51	41	33	71
Omfanget av veiledning og annen faglig tilbakemelding fra undervisningspersonalet	53	51	16	38	41
Plassforholdene i undervisnings- og grupperom	68	47	49	48	48
Det sosiale miljøet ved lærestedet	81	77	76	81	84
Det faglige miljøet ved lærestedet	93	83	79	83	86
Helhetsvurdering av service fra det administrative personalet	71	70	33	44	57

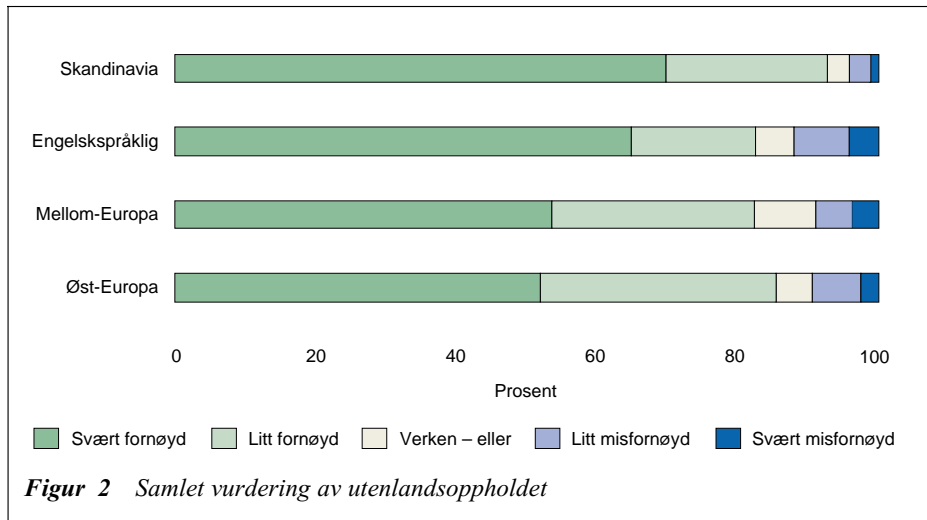
tiltrekke seg norske studenter, og dette bidrar til å øke og styre strømmen av studenter fra Norge.

Studieinnsats

Andre grupper utenlandsstudenter bruker 36–48 timer til studier i vanlige uker og 42–52 timer i eksamensperioder. En undersøkelse blant medisinstudenter på lavere nivå i Norge har vist at disse bruker i snitt 31 timer en vanlig uke (15). En studie av viderekomne medisinstudenter i Norge viser at disse studerer ca. 35 timer per uke (16). Selv om vi må ta høyde for at semesterlengden kan variere, og at arbeidsinnsats per uke ikke nødvendigvis gir et fullstendig bilde av arbeidsinnsatsen per år, synes det klart at norske medisinstudenter i utlandet nedlegger betydelig mer innsats i studiene enn sine medstudenter i Norge. Dette har flere årsaker. Det er mer krevende å studere på et fremmed språk, og konkurransen for å gå videre i studiet er skarp i enkelte land, særlig i Øst-Europa. Det kan også tenkes at de faglige kravene til å bestå eksamen varierer i ulike land. Høy arbeidsinnsats kan også tolkes i lys av at utenlandsstudentene i mindre grad enn studenter i Norge har deltidsarbeid og andre forpliktelser ved siden av studiene (13). Også utenlandsstudenter på andre fagområder bruker mer tid på studiene sine enn studenter i Norge (7). Høy studieinnsats kan være en nødvendig kompensasjon for svakt karaktergrunnlag fra videregående skole i Norge, men våre data gir ikke grunnlag for å hevde dette. Den høye studieinnsatsen er uansett rimelig å tolke som en indikator på høy motivasjon.

Tilfredshet med lærestedet

I snitt synes utenlandsmedisinerne omtrent like fornøyd med kvaliteten på utdanningen sin som medisinstudenter i Norge. Blant begynnerstudenter ved tre av de norske universitetene, oppgav halvparten å være svært fornøyd med lærestedet, og 32% å være litt fornøyd (13, 15). Andelen som er fornøyd med faglig kvalitet og faglig og sosialt miljø, er høy i de fleste land. Større variasjon fant vi i vurderingen av pedagogisk kvalitet, balanse mellom undervisning og selvstendig arbeid, omfang av veiledning og service fra det administrative personalet. De som studerer i Mellom- og Øst-Europa er mindre tilfreds med dette enn de som studerer i Norden og i engelskspråklige land. Den misnøye som fremkommer er i liten grad rettet mot den akademiske kvaliteten på utdanningen, men mot måten studiene er organisert på. Medisinstudiet i Mellom- og Øst-Europa er hovedsakelig organisert etter såkalt tradisjonell studiemodell, med skarpt skille mellom preklinisk og klinisk fase. I tillegg holdes «humboldske» universitetsidealer i hevd, studentene får lite personlig oppfølging og omfanget av muntlige eksaminasjoner kan være svært høyt. Dette er forhold som det synes å være noe vanskelig å trives med for

Figur 2 Samlet vurdering av utenlandsoppholdet

nordmenn. Intervjuer med norske studenter i Tyskland og Ungarn har vist at utdannings-systemet oppfattes som gammeldags og autoritært (13).

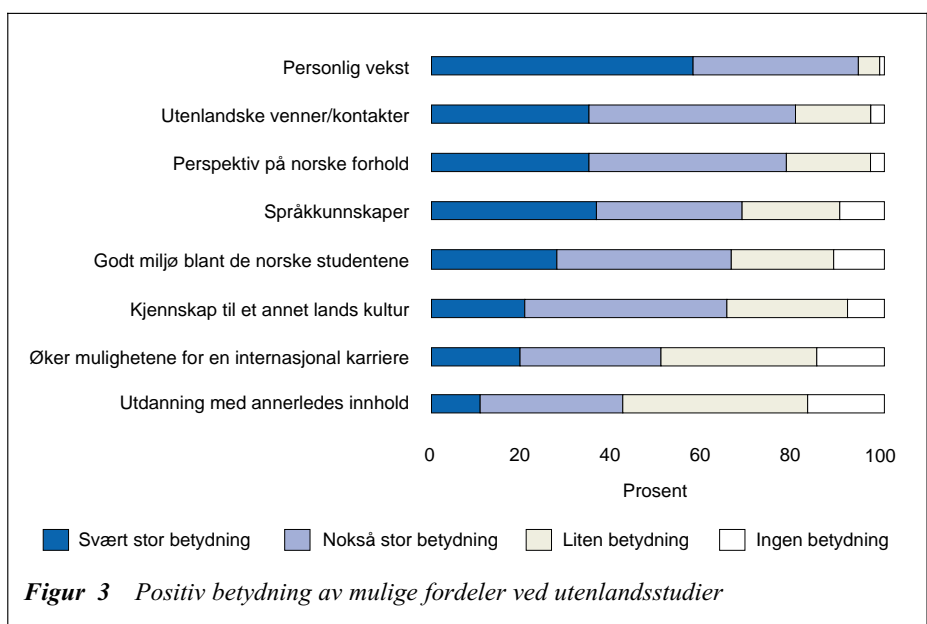
Hvorvidt den teoretiske og praktiske kunnskapen som erverves i ulike studieland faktisk varierer, gir ikke denne undersøkelsen grunnlag for å trekke konklusjoner om. Det ville imidlertid vært interessant å foreta en studie av utenlandsstudentenes ferdigheter etter endt studium, slik at man kan finne ut mer om mulige variasjoner i teoretisk og praktisk ballast.

Tilpasning, integrasjon og utenomakademisk utbytte

Hvor raskt studentene tilpasser seg, viser sterk sammenheng med vertslandets språklige og kulturelle distanse fra Norge. De som studerer i Øst-Europa er trolig mer disponert for fenomenet kultursjokk (17, 18) enn andre. Det kan også ha betydning at få studenter i utgangspunktet ønsket å reise til

Øst-Europa, og at de derfor har begrenset interesse for å forstå kulturen i landene de oppholder seg i. At tilpasningen går tregere i Øst-Europa enn andre steder, må imidlertid først og fremst sees på bakgrunn av at nordmenn går på separate engelskspråklige programmer, og i liten grad kommer i kontakt med vertslandets studenter gjennom studiesituasjonen. Flere studier har vist at interaksjon med personer fra vertslandet er positivt (19, 20).

Studentene er tilfreds med sitt faglige utbytte, men legger også stor vekt på «tilleggsutbyttet», i form av for eksempel personlig vekst og språkkunnskaper. Utenomakademiske aspekter har mindre betydning for beslutningen om å reise utenlands for medisinstudenter enn for studenter på de fleste andre fagområder, men dybdeintervjuer har vist at slike aspekter er noe mange lærer seg å sette pris på etter å ha bodd utenlands en stund (13). At oppholdet for mange er en mer positiv erfaring enn forventet, illustreres også

Figur 3 Positiv betydning av mulige fordeler ved utenlandsstudier

ved at andelen som ville foretrukket studie-plass i Norge, er halvert mellom studiestart og undersøkelsestidspunktet.

Fremtidig arbeidsland

De fleste medisinstudenter planlegger å vende hjem til Norge etter endt studium, noe som må sees i sammenheng med turnustjenesten. En ikke ubetydelig andel kan tenke seg å arbeide i utlandet senere, men andelen er lavere blant medisin- og helsefagstudenter enn blant andre utenlandsstudenter. Dette kan ved første øyekast virke overraskende, sett i forhold til at medisin- og helsefagutdanning er anvendbare i de fleste land. Når vi tar studentenes motiver for å studere i utlandet i betraktning, er mønsteret mer forståelig. Andre grupper er mer motivert for å oppholde seg i utlandet, og er kanskje vel optimistiske med tanke på muligheter til å få arbeid der. Hittil har de aller fleste nordmenn som tar utdanning i utlandet vendt tilbake til Norge. Av nordmenn som ble uteksaminert i utlandet mellom 1986 og 1996, var 84 % bosatt i Norge i 1996 (21) Studier i utlandet har altså foreløpig ikke medført vesentlig hjerneflukt sett fra et norsk synspunkt.

Litteratur

1. Legeregisteret, september 2000. Oslo: Den norske lægeforening, 2000.
2. Brandt E. Minervas sønner og døtre. Kandidater fra universiteter og høyskoler 1890-1979. Oslo: NAVFs utredningsinstitutt, 1986.
3. Norske elever og studenter i utlandet 1999-2000. Oslo: Statens lånekasse for utdanning, 2000.
4. Rotevatn J. Til tjeneste for utdanningsnorge. Oslo: Statens lånekasse for utdanning, 1997.
5. Wiers-Jenssen J, Vaglum P, Ekeberg Ø. Komende legers karriereplaner. Ambisjonsnivå og spesialiseringsplaner blant medisinstudenter. Tidsskr Nor Lægeforen 1997; 117: 2807-11.
6. Wiers-Jenssen J, Aasland OG. Endring i medisinstudenters karrierepreferanser under første del av studiet. Tidsskr Nor Lægeforen 1999; 119: 2858-64.
7. Wiers-Jenssen J. Utlendighet eller utflukt? Norske studenters vurdering av å studere i utlandet. Rapport nr. 9, 1999. Oslo: Norsk institutt for studier av forskning og utdanning (NIFU), 1999.
8. Aasland OG, Olff M, Falkum E, Schweder T, Ursin H. Health complaints and job stress in Norwegian physicians. The use of an overlapping questionnaire design. Soc Sci Med 1997; 45: 1615-29.
9. Wiers-Jenssen J. Rekruttering til medisinstudiet. Hovedoppgave i sosiologi. Oslo: Institutt for sosiologi, Universitetet i Oslo, 1994.
10. Hansen MN. Utdanningspolitikk og ulikhet. Rekruttering til høyere utdanning 1985-1998. Tidsskrift for samfunnsforskning 1999; 40: 172-203.
11. Gambetta D. Were they pushed or did they jump? Individual decision mechanisms in education. Oslo: Cambridge University Press/Oslo University Press, 1987.
12. Stensaker B, Wiers-Jenssen J. Utvidet utbytte? Norske studenter i Glasgow, Stockholm, Berlin og København. Rapport nr. 5, 1998. Oslo: Norsk institutt for studier av forskning og utdanning (NIFU), 1998.
13. Wiers-Jenssen J. Norske medisinstudenter i utlandet. Rapport nr. 12, 2000. Oslo: Norsk institutt for studier av forskning og utdanning (NIFU), 2000.
14. St.meld. nr. 27 (2000-2001). Gjør din plikt - krev din rett. Kvalitetsreform i høyere utdanning.
15. www.studmag.com. (2.4.2001).
16. Jensen K, Nygård R. Studieidentitet og samfunns-moral. Søkelys på høyeregradsstudenters norm og verdsettelsesmønster. Innsatsområdet etikk skriftserie, rapport nr. 4. Oslo: Universitetet i Oslo, 2000.
17. Oberg K. Culture shock. Indianapolis: Bobbs-Merrill, 1954.
18. Furnham A, Bochner S. Culture shock. London: Methuen, 1986.
19. Sewell WH, Morris RT. Scandinavian students' images of the United States: a study in cross-cultural education. Ann Am Acad Pol Soc Sci 1961; 7: 35.
20. Lysgaard S. Adjustment in a foreign society: Norwegian Fulbright grantees visiting the United States. Int Soc Sci Bull 1957; 7: 45-51.
21. St.meld. nr. 19 (1996-97). Om studier i utlandet.

○